

Disponenten i Sala

Fastigheten Disponenten 1 och del av Kristina 4:5, Sala kommun och stad,
Västmanland, Västmanlands län

Helmut Bergold

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2016:58

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 1 OCH 2

Disponenten i Sala

Fastigheten Disponenten 1 och del av Kristina 4:5, Sala kommun och stad,
Västmanland, Västmanlands län

Helmut Bergold

Lst dnr 431-6411-2015

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2016 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2016:58

Författare Helmut Bergold

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

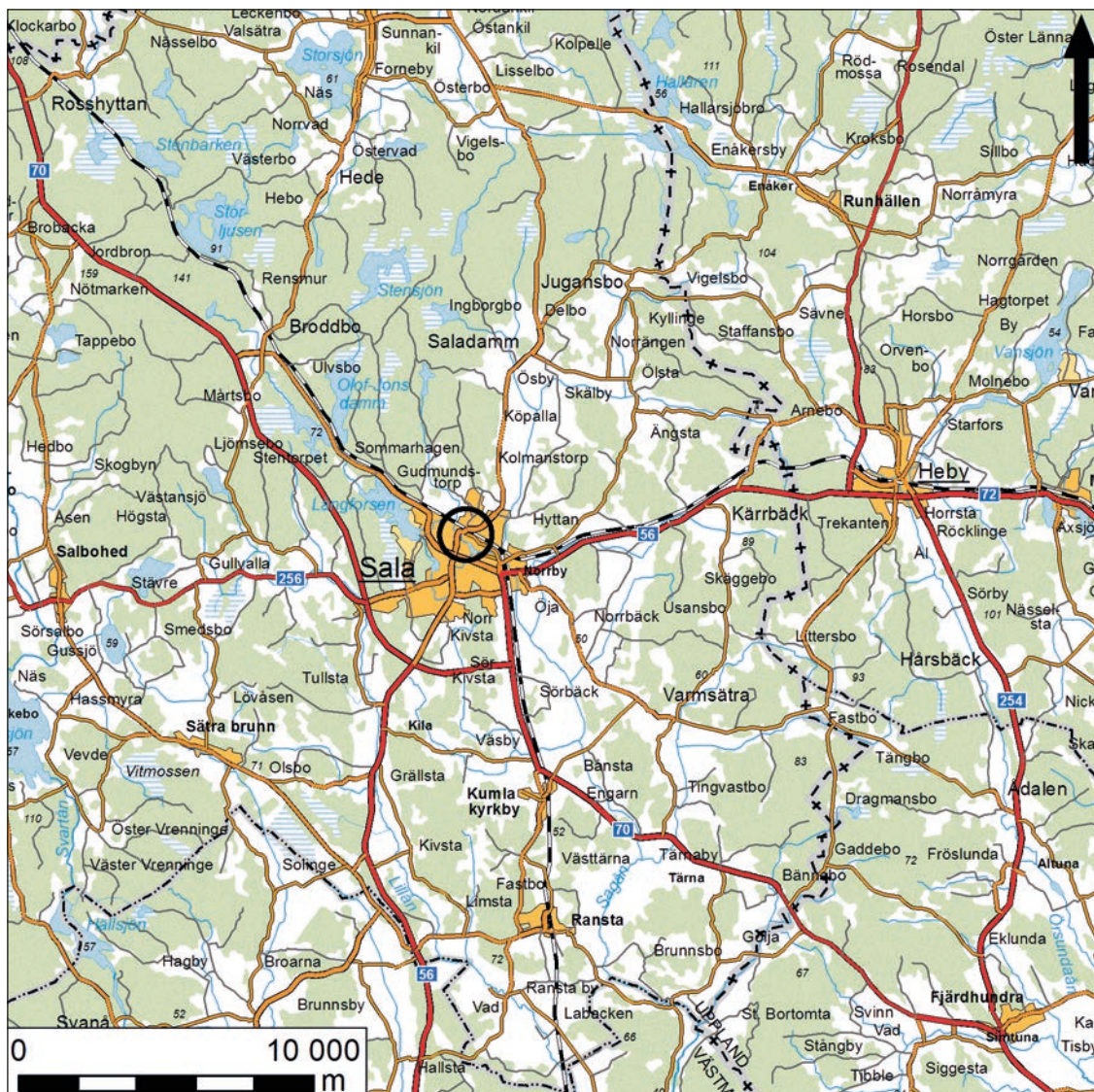
Omslagsfoto Frukträdgården. Foto av Arkeologgruppen.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_160001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	6
Syfte och frågeställningar.....	7
Metod och genomförande.....	7
Resultat	9
Potential	9
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	9
Bilaga	12

Bilaga 1. Schakttabell

Figur 1. Karta över trakten kring Sala med den aktuella undersökningsplatsen markerad.
Skala 1:250 000.

Sammanfattning

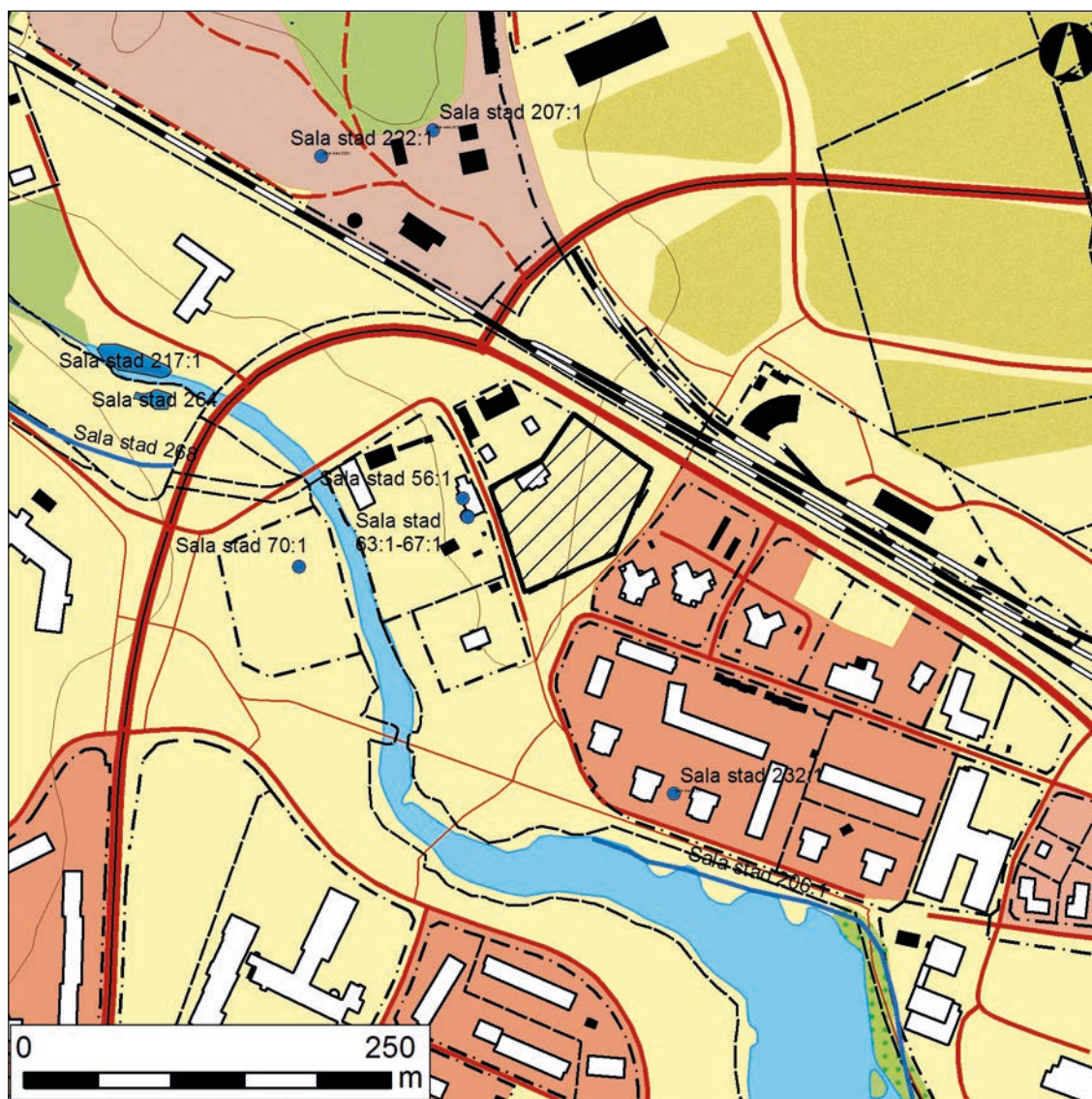
Arkeologgruppen i Örebro AB genomförde i augusti år 2016 en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 inom fastigheten Disponenten 1 och del av fastigheten Kristina 4:5. Det aktuella utredningsområdet uppgick till 8 000 kvadratmeter. Arkiv-, litteratur- och kartstudier genomfördes i de digitala arkiven, därefter inventerades området och därpå följde sökschaktsgrävning. Utredningens resultat visade entydigt att inget av antikvariskt intresse kunde konstateras i de tre olika delmomenten som utredningen innebar.

Inledning

Arkeologgruppen i Örebro AB har fått i uppdrag av Länsstyrelsen i Västmanlands län att utföra en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 inom fastigheten Disponenten 1 och del av fastigheten Kristina 4:5. Bakgrunden till ärendet är Housinggruppen, Mälardalen AB som avser att stycka av och bebygga området med bostäder. Den aktuella ytan var omkring 8 000 kvadratmeter stor och svagt sluttande mot sydöst. Ytan är närmast att betrakta som en parkliknande äppelträdgård med gräsmatta. Beslut i ärendet fattades av Länsstyrelsen i Västmanlands län som också bekostade utredningen. Utredningen utfördes i augusti år 2016 av Helmut Bergold och Annica Ramström.

Figur 2. Översiktsbild. Foto från norr av Arkeologgruppen AB.

Figur 3. Utdrag ur fastighetskartan med utredningsområdet markerat samt intilliggande lämningar och fyndplatser (Sala 63–67:1) enligt Fornsök. Skala 1:5 000.

Bakgrund och kulturmiljö

I dag finns inga registrerade fornlämningar inom utredningsytan men Väsby Kungsgård (Raä 56:1) ligger strax intill och väster om det aktuella området. Ursprungligen kopplades namnet Väsby till en by som i en skattelängd från år 1371 utgjordes av fyra skattebönder. Redan under tidigt 1500-tal försvinner byn ur handlingarna, men det dyker upp en gård med samma namn. Det finns inga uppgifter om det ursprungliga läget för byn eller den medeltida gården. På en karta, daterad år 1731,

som förvaras i Väsby kungsgård finns en schematisk bild eller karta över området och där anges att det aktuella utredningsområdet vid tidpunkten består av åker och betesmark.

Vid en arkeologisk förundersökning år 1998 påträffades två källarvalv vid det nordvästra hörnet av den nuvarande Kungsgårdens huvudbyggnad. Dessa tolkades vara uppförda på 1500-talet eller sent 1400-tal och de utgjorde en rest efter den byggnad som förstördes vid en brand år 1730.

Syfte och frågeställningar

Utredningens syfte var att inför den planerade verksamheten klargöra i vilken utsträckning som fornlämning förekom inom berört område och genom detta bidra till att ge uppdragsgivaren och Länsstyrelsen ett bättre planeringsunderlag inför den fortsatta planeringen av verksamheten.

Metod och genomförande

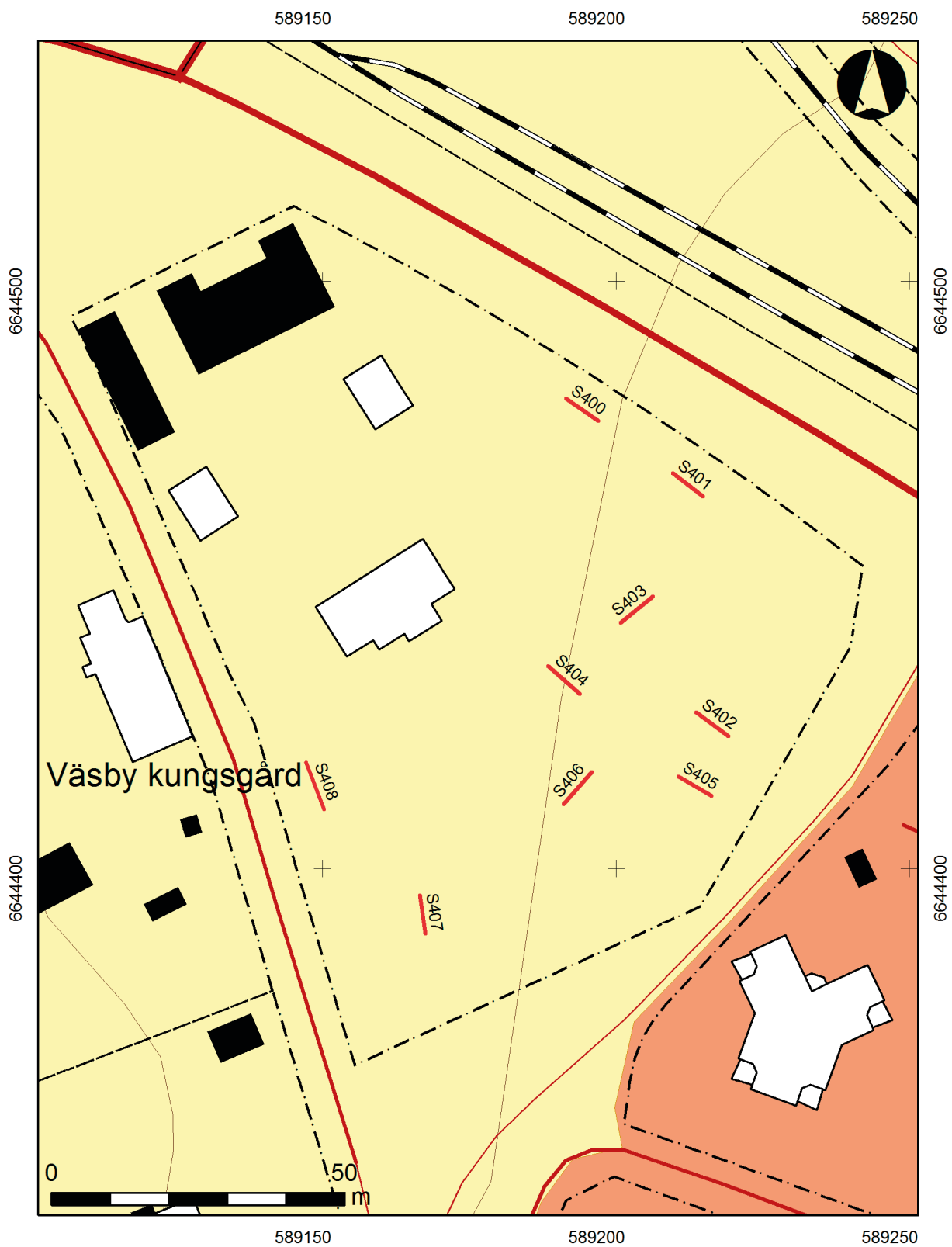
I den arkeologiska utredningen etapp 1 ingick kart- och arkivstudier samt fältinventering. Efter den arkeologiska utredningen etapp 1 bedömdes platsen behöva omfattas av en utredning etapp 2 i form av utredningsgrävning.

I Länsstyrelsen kravspecifikation angavs att utredningen skulle utföras med en hög ambitionsnivå.

Arbetet inleddes med arkiv-, litteratur- och kartstudier och omfattade en genomgång av de digitala arkiven. Först gjordes en sökning i Fornsök av objekt registrerade i FMIS i syfte att klarlägga den befintliga fornlämningsbilden i området. Vidare gjordes en kontroll av eventuella tidigare arkeologiska insatser i form av utredningar eller undersökningar i området. Efter det gjordes en genomgång och analys av Lantmäteriets historiska kartmaterial på nätet, vilket innefattar Rikets allmänna kartverk, Lantmäteristyrelsens kartarkiv samt Lantmäterimyndighetens kartarkiv. Syftet var att hitta eventuella försvunna bebyggelseenheter eller andra tidigare karterade lämningar som idag är försvunna, inom utredningsområdet. Statens Historiska Museums fynddatabas har använts för att spåra arkeologiska lösfynd i området.

Efter arkivstudierna genomfördes en fältinventering, vilket innebär att utredningsområdet besiktigades okulärt i syfte att hitta tidigare okända forn- eller kulturlämningar ovan mark samt att bedöma eventuella för bosättning attraktiva lägen inom ytan.

Då hela ytan bedömdes som förhållandevis likartad genomfördes utredningsgrävning med bandburen grävmaskin i form av sökschakt över i stort sett hela området. Schaktningen genomfördes skiktvis ned till steril botten. Samtliga schakt och anläggningar mättes in med hand-

hållen GPS och beskrevs. Efter dokumentation fylldes schakten igen. Överst lades grästorven tillbaka och marken återställdes efter bästa förmåga till ursprungligt skick.

Resultat

Det historiska kartmaterialet som rör fastigheterna är i kartarkiven mycket magert. Enligt en karta, som inte är tillgänglig i de digitala arkiven, utan som finns på Väsby Kungsgård, och som är daterad till år 1731, har marken legat som åker och betesmark.

Det äldre kartmaterialet visar att utredningsområdet bebyggdes först i och med de hus som finns där idag. De uppfördes för disponenten på Strå kalkbruk och gick under benämningen Disponentvillan. Söder om villan, i utredningsområdet, anlades en trädgård enligt det gängse modet vid sekelskiftet 1800–1900 med fjärilsformade trädgårdsgångar. Nästa kartgeneration, cirka 50 år senare, visar att den vackra trädgården har ersatts med en fruktträdgård som finns än idag.

Historiska museets fynddatabas har inga arkeologiska föremål registrerade från platsen, vilket stämmer väl med den allmänna fornlämningsbilden i närområdet som består dels av kungsgården, dels av de kalkbruksruiner som har hört till Strå kalkbruk. Äldre, förhistoriska, lämningar saknas helt.

Ytan var cirka 8 000 kvadratmeter stor och svagt sluttande mot sydöst. Resultaten från inventeringen visade inte på något område som egentligen var mer attraktivt än något annat, bortsett från platsen där dagens byggnad återfinns. Därför lades schakten spridda över hela ytan, dock med hänsyn till att i så liten utsträckning som möjligt skada fruktträdens rotsystem. Nio schakt grävdes till ungefär en sammanlagd yta om knappt 100 kvadratmeter. Schakten var mellan 6 och 8 meter långa och var mycket likartade stratigrafiskt sett. Överst fanns grästorv som täckte siltig lera eller siltig sand. Schakten grävdes till ett djup av 0,2–0,4 meters, vanligen 0,3 meter. Inget av schakten uppvisade något av antikvariskt intresse.

Potential

Arkeologgruppen AB rekommenderar inga fortsatta arkeologiska åtgärder inom det berörda området.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Utredningens syfte var att fastställa eventuella fornlämningsars förekomst inom utredningsytan och dokumentera dessa. Utredningen har följt undersökningsplanen och inga avsteg har gjorts. Utredningen resulterade inte i att några lämningar eller fynd påträffades.

Referenser

Tryckta källor

Eriksson, Thomas., 1998. *Väsby Kungsgård*. Förundersökning.
Stiftelsen Västmanlands läns museum. Rapport 1999:2.

Kartor och arkivmaterial

HISTORISKA LANTMÄTERIAKTER

Ekonomiska kartan. 1963. Rikets allmänna kartverk. J-133-11g9i65

Häradseconomiska kartan. 1905-11. Rikets allmänna kartverk J112-83-7

Plansch som förvaras Väsby Kungsgård 1731.

Tekniska och administrativa uppgifter

Landskap	Västmanland
Län	Västmanland
Kommun	Sala
Socken	Sala
Fastighet	Disponenten 1 och Kristina 4:5
Fornlämningsnummer	—

Projektledning	Helmut Bergold, Annica Ramström
Personal	Helmut Bergold, Annica Ramström

Undersökningstid	2016-08-03 till 2016-08-04
Exploateringsyta	8 000 m ²
Koordinater	X 666490 Y 650150
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Länsstyrelsens diarienummer
431-6411-2015

Arkeologgruppens projektnummer
2016_29

Arkiv
Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv
Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd
Inga fynd omhändertogs.

Bilaga

Bilaga 1. Schakttabell

Sala, Disponenten 1 och Kristina 4:5

Schaktnr	Storlek (m)	Djup (m)	Beskrivning
400	6x1,5	0,4	Grästorv 0,1, därefter 0,2 meter siltig mylla, i botten lera.
401	6x1,5	0,4	Grästorv 0,1, därefter 0,2 meter siltig mylla, i botten lera.
402	7x1,5	0,35	Grästorv 0,1, därefter 0,2 meter siltig mylla, i botten lera.
403	6x1,5	0,3	Grästorv 0,1, därefter 0,2 meter mylla, i botten lera.
404	7x1,5	0,3	Grästorv 0,1, därefter 0,1 meter äldre grusgång, i botten lera.
405	7x1,5	0,3	Grästorv 0,1, därefter 0,1 meter mylla, i botten lera.
406	6x1,5	0,3	Grästorv 0,1, därefter 0,1 meter mylla, i botten lera.
407	7x1,5	0,3	Grästorv 0,1, därefter 0,1 meter mylla, i botten lera.
408	8x1,5	0,3	Åkermark, 0,2 meter lerig mylla därunder silt

